

Ethosul bucovinean între elementul mistic și cel civilizator în *Lupul din Țara huțulilor*, de Mircea Streinul

Ozana-Ioana CIOBANU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

ozanaciobanu@yahoo.com

Abstract: The literary creation of the Bukovinian writer Mircea Streinul has as a central point the valorization of the Romanian cultural space and the spiritual conduct specific to the local population. The present study is an analysis of the novel *The Wolf from Hutzul Land*, seen as the projection of the Bukovinian ethos, which combines in its structure the mystical valences, in which the human being is in a perfect stage of relationship with the natural environment, and the civilizing coordinates imposed on the archaic background by foreign domination.

Keywords: *Mircea Streinul, Bukovina, ethos, archetype, civilization.*

Genomul literaturii lui Mircea Streinul încheagă în structura sa o serie de simboluri reprezentative care oferă, dincolo de tipologiile comportamentale și de modul lor specific de manifestare, o aplecare către integrarea unor arhetipuri, care survin din îmbinarea fondului realist cu cel ezoteric, mitic, al populațiilor locului.

Biografia lui Mircea Streinul permite identificarea unor „elemente convergente” [Diaconu, 1998: 9] care alcătuiesc figura emblematică a scriitorului bucovinean. Având un destin ce îl îndrumă constant către căutarea sinelui și către acțiuni de introspecție, Mircea Streinul va transpune în cadrul textelor sale frânturi autobiografice care să fixeze imaginea locului și a timpului. Născut la data de 2 ianuarie 1910, în Cuciurul Mare, județul Cernăuți, scriitorul bucovinean oferă amintirilor sale valoare literară. Imaginea tatălui va governa textele de început, ca simbol al patriotismului ce militează pentru menținerea valorilor românești. Perioada paradisiacă se încheie odată cu moartea tatălui și începutul liceului. După mutarea la Cernăuți, Mircea Streinul pătrunde într-un univers închis, cu o pregnantă stare de angoasă în care viața cu nuanțe violente capătă un statut aparte în percepția acestuia. Tot în perioada liceului apar și primele manifestări literare ale scriitorului, în revista Societății culturale *Steluța*. După terminarea liceului continuă studiile la Universitatea din Cernăuți, urmând simultan cursurile de teologie, litere, filozofie și drept. În 1929 debutează în *Junimea Literară* cu un fragment din romanul *Van Paloș*, tematica textului

gravitând în jurul morții. În anii care urmează continuă să își dezvolte manifestările literare, colaborând cu reviste bucureștene și din provincie. În anul 1931, Mircea Streinul înființează alături de Ion Roșca mișcarea literară *Iconar*, căreia i se vor alătura ulterior Gheorghe Antonovici, George Drumur, Neculai Pavel, reprezentanții mișcării simt nevoile spirituale, descoperă lipsurile culturale care pe fundalul din Bucovina se proliferau destul de des. Dacă în perioada inițială, scriitorul bucovinean publică o serie de volume de poezii, începând cu 1938, Mircea Streinul se dedică aproape în întregime prozei. Dintre romanele sale amintim: *Ion Aluion* (1938), *Viața în pădure* (1939), *Romanul unui băiat de stradă* (1940), *Lupul din Țara Huțulilor* (1941), *Drama casei Timoteu* (1941), *Prăvălia diavolului* (1942), *Băieți de fată* (1944).

Publicat în anul 1941, romanul *Lupul din Țara Huțulilor* aduce în atenția cititorilor imaginea spațiului silvan. Aplecarea către o serie de arhetipuri, identificabile la nivelul imaginarului, aparține unui topos mitic, cu valențe uneori arhaice, care suprapune în esența sa o serie de psihologii diferite ce coexistă și oferă concretețea verosimilului.

Spațiul în care scriitorul își poziționează acțiunea romanului poartă încărcătura mitică a spațiului bucovinean. Cu toate că în perioada stăpânirii austriece s-a încercat, printr-un proces intens de modernizare, să se modifice structura internă a locului, să se îndepărteze credințele și miturile populare, coordonatele spațiale pe care le prezintă Mircea Streinul mențin la suprafață tradiția. Romanul lui Mircea Streinul aduce în fața cititorului o imagine singulară a ethosului bucovinean. Scriitura permite identificare unor manifestări multiple, care trec de la universul mistic, la cel civilizator.

Romanul *Lupul din Țara Huțulilor* propune ipostaza revenirii la spațiul originar, în care conviețuirea dintre om și natură se dovedește a fi pleneră. Debutul romanului conturează imaginea cadrului simbolic, reprezentat de Țara Huțulilor ce se găsește într-o comuniune desăvârșită cu cadrul natural, detașându-se de elementul civilizator. Textul are în centru viața tânărului Vonic, rămas orfan de la o vârstă fragedă, ce este crescut de un bătrân subofițer din armata austriacă, după moartea căruia se izolează în spațiul pădurii. Acesta este începutul legăturii ce se inițiază între tânăr și spațiul silvan, etapa maturizării fiind marcată de un proces de inițiere, reprezentat în cadrul acestui text de incendierea vechii locuințe și drumul anevoios pe care Vonic pornește. Pentru a încheia un pact de protecție față de duhurile ancestrale, tânărul decide să inițieze un sacrificiu, prin vărsarea propriului sânge în vederea obținerii grației zeităților pădurii.

Vonic depinde arta conviețuirii cu natura, singurul element care continuă să facă trimitere la viața sa anterioară fiind cărțile din care tânărul avea obiceiul să citească. Apariția neașteptată a unui bărbat necunoscut într-una din zile declanșează în rutina tânărului o profundă schimbare. Află povestea acestuia, în care i se relatează că aparține neamului huțulilor și fusese logodit de părinți cu o fată din sat, dar în urma unei călătorii la Cernăuți cu pluta, străinul se îndrăgostește de o văduvă, determinându-și logodnica să se sinucidă. Getul decisiv atrage după

sine o revoltă în cadrul satului, bărbatul fiind pasibil de moarte. După o lungă perioadă trăită în afara munților, străinul decide să își părăsească ibovnica și să se întoarcă pe meleagurile natale datorită chemării interioare.

Cunoscând obiceiul huțurilor, Vonicic își sfătuiește noul prieten să renunțe și să se întoarcă în Cernăuți. În dimineața care urmează, feciorul descoperă că străinul își acceptase destinul și coborâse în sat unde este ucis de localnici. Scena dialogului dintre tânăr și cel ucis aduce în centru o imagine christică în urma căreia tânărul pleacă definitiv în munți. Doar întâlnirea cu tânăra Ianca îl determină pe Vonicic să coboare din nou în lumea satului. Trecând printr-un întreg ritual prenupțial, în cadrul căruia o întâlnește pe Irina, tânărul se pregătește pentru căsătoria cu Ianca. Prezența femeii determină atragerea elementului civilizator asupra existenței tânărului, care începe să se îndepărteze treptat de căsnicie și se afundă în conexiunea cu natura. Cu toate acestea, relațiile dintre el și Ianca îl determină să plece la plutărit. Noua viață în Cernăuți și Vijnița nu îi aduce nici o împlinire, resimțind cu un dor din ce în ce mai mare nevoia de a se întoarce în munți. Pierzând toți banii adunați în casa iubitei prietenului său Sidor, ce pierе într-un accident cauzat de o furtună puternică, tânărul se integrează în rândul contrabandiștilor. Din această nouă postură, Vonicic începe să exporte aur la granița cu Polonia. În urma unui transport este rănit și scapă de arest la îngăduința unui grănicer român. Paradoxal, tocmai acel grănicer va muri rănit în urma unui flagrant asupra altui transport. Profund marcat, Vonicic se întoarce în cadrul naturii, la Ianca. Dar relația dintre cei doi se fracturează profund. În urma certurilor, tânărul se refugiază în codru, iar ca răzbunare, soția decide să îi ucidă calul, singurul aspect cu adevărat important pentru Vonicic. Profund dezamăgit de gestul acesteia, Vonicic o abandonează și se refugiază în mediul protector al pădurii unde este așteptat de lupul crescut de Luca Bătrânul.

În această simbioză dintre ființa umană și structura complexă a spațiului natural își poziționează Mircea Streinul filonul identității bucovinene. Trebuie remarcat faptul că autorul nu alege ca personajul său să aibă o identitate etnică neutră, un simplă țaran sau boier ce aparține vechiului areal al Moldovei, ci îi încadrează în matricea populației huțule. Dar această identificare etnică adâncește aura de mister ce se țese în jurul personajelor și a narațiunii. Percepută și în acele vremuri ca o societate închisă, dominată de o serie de cutume și ritualuri mistice, populația huțulă vine în contact cu elementul civilizator pe care nu îl asimilează în construcția sa interioară: „Departate de civilizație și de legi, trăiește neamul cumplit al huțurilor. [...] acești oameni aspri și ne-ndurați duc o viață proprie, în care nimeni nu cutează să se amestece, și obiceiurile lor îs barbare ca sălbăticia naturii” [Streinul, 1995: 5]. Aura mistică ce înconjoară această populație, despre care sursele istorice spun că ar face parte dintr-o mare familie slavă, cu origine preponderent ruteană și ucraineană, este datorată și caracterului de ambiguitate care se identifică în raport cu formele de manifestare ale unei tradiții istorice îndelungate. Sursele istorice nu permit o datare precisă a

valului migrator reprezentat de strămoșii huțulilor de astăzi, din Galiția Orientală spre zona Moldovei. De asemenea, datorită lipsei surselor demografice precise, nu se poate realiza o demarcare etnică precisă a frontierelor statelor europene în perioada Evului Mediu. Totuși, există posibilitatea ca prin expedițiile întreprinse de domnitorii moldoveni, Ștefan cel Mare și urmașii săi, ce au condus la impunerea administrației moldovenești în zona Pocuției, să se fi pus bazele unui proces de colonizare a anumitor zone din Moldova cu o populație de origine ruteană. Lipsa documentației continuă și în secolele care urmează; o descriere demografică a arealului de azi al huțulilor din Bucovina nu poate fi identificată la nivelul surselor istorice. O dată cu impunerea dominației austrice asupra Bucovinei, încep să apară și primele surse istorice valide care atestă populația huțulă din zonă. O serie de studii antropologice și studii demografice atestă ca areal de răspândire a populației huțule zona reprezentată de valea Bistriței Aurii, a râurilor Suceava și Moldova.

Prin intermediul lui Voncic, Mircea Streinul aduce în prim-plan o întreagă lume a miturilor bucovinene ce se împletesc în permanență cu spațiul ezoteric al naturii. Lăsând deoparte aspectele traiului în comun (în cazul textului, universul comuniunii dintre oameni este reprezentat prin microcosmosul satului), Voncic se abandonează în cadrul pădurii, spre a-și defini propriile forme de cunoaștere. Gestul său de a arde casa bătrânului („băiatul dădu foc bordeiului [...] ardea cu flăcări mari, din ale căror lumini roșiatice se ridicau umbre ciudate” – [Streinul, 1995: 8]) înainte de a porni la drum induce o formă de purificare pe care tânărul o inițiază, astfel încât noul său destin este curățat prin „căldura care arde toate superfluitățile” [Jung, 2014: 115]). Parcursul său capătă aici valențele unui drum inițiativ, dar realizat într-o manieră lipsită de interlocutori, în urma căruia, personajul capătă maturitate și, totodată, își conturează imaginea pe care o ocupă în circuitul reprezentat de om și natură. Drumul său prin pădure are menirea de-al pune în centrul propriei descoperiri. Raportându-ne la valențele mistice pe care le are pădurea – loc al încercărilor care încifrează un spațiu al labirintului –, aceasta îi conferă personajului cadrul propice autocunoașterii și demarării unui proces de relaționare la un nivel superior. Actul de integrare în cadrul mediului silvan presupune un gest sacrificial: „își descheie la sân cămașa de in și, apucând briceagul, apăsă în carne lama ascuțită și scilpitoare [...] O șuviță de sânge miji ca rășina dintr-un trunchi de brad; apoi, picăturile căzură pe zăpadă” [Streinul, 1995: 11]. Astfel se țese aura de protecție care să-i asigure tânărului o conviețuire tacită cu spiritele naturii. În aceeași cheie interpretează tânărul pierderea caprei. Fiind lipsită de procesiunea ritualică ce îi putea oferi protecție, animalul este luat ca pradă de spiritele naturii.

Așa cum susținea și Freud, „Viața nu e altceva decât desprinderea din măruntaiele pământului, moartea se reduce la întoarcerea acasă [...] dorința atât de frecventă de a fi îngropat în pământul patriei nu e decât [...] nevoia de întoarcere în propria casă.” [apud Durand, 2000: 231]. Din această perspectivă poate fi interpretat gestul străinului de a se întoarce, dorința arzătoare de a-și

accepta moartea cu condiția ca aceasta să fie pe meleagurile natale. Simbioza pe care această etnie o simte față de valențele htonice conturează o legătură pleneră cu spațiul natural, puternica dorință de reîntoarcere la elementele primordiale ale materiei. Moartea străinului produce o schimbare în cadrul mediului natural, astfel, întreagă atmosferă se încarcă de solemnitatea gestului, uciderea fiind resimțită la scară macrocosmică.

Trebuie menționat faptul că misticismul din opera lui Mircea Streinul nu se dezlipește total de sfera ortodoxismului. În gestica personajelor sale se întrezărește melanjul dintre unele zeități naturale și Dumnezeu. Totodată, elementul divin se constituie ca unic reprezentant al mediului civilizator pe care tânărul îl părăsise, cărțile citite de Voncic având tematică religioasă.

Mircea Streinul inserează în personajele sale tipologii care nu caută confirmări pe planul realului, ci se află în descoperirea sinelui, întregul text primind un sens simbolic. Personalitatea sa este construită dintr-o imagine preponderent egalitară; pentru Voncic, tot ce ține de latura materială, de constituția terestră nu e decât reflexul iluzoriu al unei realități intangibile. Cea mai reprezentativă legătură pe care tânărul huțul reușește să o stabilească cu elementele naturii este conexiunea dintre el și Puica, calul străinului ce decisese să își înfrunte destinul. Relația ce se stabilește între cele două entități se constituie într-una de perfectă coordonare, în care atributele umanului sunt suprapuse peste cele ale animalierului. Secvența „Adesea călărea și noaptea, orbește, lăsându-se condus de instinctul sigur al calului. În astfel de raite se simțea fericit” [Streinul, 2005: 23] amintește de medalionul lui Mercur [Jung, 1998: 57] în care omul legat la ochi este condus de un animal ce pare să facă parte din regnul cabalinelor. Încrederea omului în capacitățile instinctuale ale mediului animalier conturează un tot unitar, o entitate formată din coordonatele celor două tipologii. Această relaționare va fi transpusă pe tot parcursul romanului. În noaptea nunții, Voncic își lasă singură noua soție și alege să inițieze o incursiune în cadrul naturii alături de Puica. De asemenea, calul pare să ocupe rolul confidentului, fiind cel pe care tânărul îl vizitează prima dată după întoarcerea din spațiul civilizator. Tot moartea animalului va fi punctul terminus al relației dintre Voncic și tot ceea ce ține de sfera elementului uman cu valențele sale ce presupun traiul în cadrul comunității.

În ceea ce privește elementul civilizator, romanul pune accentul pe această latură a lumii modernizate aflate într-un plin proces de tranziție spre noi valori sociale, culturale și economice. Chiar debutul romanului pune accentul pe izolarea în care se găsește acest ținut al huțulilor: „Până la Vijița – este tren. [...] La Vijița el se oprește, căci nu nu-l ajută puterile s-o ia în munți. [...] căci munții se ridică până la cer și nu lasă slobode decât câteva cărări sălbatice, care, prăvălindu-se peste prăpăstii și lunecând printre torente uriașe, duc în Țara Huțulilor.” [Streinul, 1995: 5], coordonatele unui spațiu inaccesibil trecătorului de rând, devine mediul propice conservării unui stagiul latent de relaționare cu elementul sălbatic.

Dincolo de solitudinea mediului în care Mircea Străinul își plasează narațiunea, elementul care deține cel mai puternic rol de determinare a implementării statutului civilizator asupra personajului principal îl constituie femeia, reprezentată de Ianca. La rugămintele tinerei coboară din nou Voncic în lumea satului, la insistențele și nemulțumirile soției decide tânărul să plece la Cernăuți. Asemenea *Epopeii lui Ghilgameș*, romanul lui Mircea Streinul pune femeia în postura de a-i facilita eroului contactul cu civilizația, Ianca fiind doar un prototip a ceea ce reprezenta Shamhat în textul mesopotamian. În mod paradoxal, Voncic se supune dorințelor femeii și părăsește pentru o perioadă spațiul naturii. Viața în cadrul unui topos marcat de conduite se dovedește a fi lipsită de suficientă forță de atragere. În ciuda încadrării rapide în arealul muncii („La Vijnița, Voncic se-apucă imediat de lucru, transportând de trei ori pe săptămână plute la Cernăuți” – [Streinul, 1995: 47]), tânărul nu poate stopa sentimentul lipsei cauzate de îndepărtarea mediului natural familiar și a soției. Destoinic din fire, Voncic reușește să se încadreze rapid în rândul contrabandiștilor atunci când necesitățile financiare îl obligă. Cu toate acestea „un dor sălbatic de casă” [Streinul, 1995: 60] îi invadează pe zi ce trece sufletul și mintea. Așa se inițiază drumul secret înapoi în spațiul protector al pădurii în urma căruia Voncic își revede calul și pe Irina, îndepărtarea de Ianca fiind din ce în ce mai sesizabilă. Cu toate că statutul vieții la Cernăuți sau Vijnița îi oferă multiple forme pentru asigurarea unui trai bun, tânărul resimte nevoia de se refugia în munți: „Voncic se pomeni, aproape fără să vrea, pe drumul către satul său. Alerga. Mai repede, tot mai repede...” [Streinul, 1995: 73]). Asemenea cazului străinului („m-a apucat dorul de munți. Într-o noapte am simțit că trebuie să-i revăd cu orice preț” – Streinul 1995: 18), elementul civilizator nu își poate pune amprenta plenar asupra acestei tipologii de personaj. Chemarea mediului silvan depășește mirajul lumii moderne. Ultimul capitol al romanului indică o ruptură totală față de orice ține de contactul cu civilizația. Despărțirea de Ianca reprezintă ultima etapă prin care Voncic se desprinde de mediul uman și aderă la cel originar, al naturii: „La răsăritul soarelui, huțulul ajunsese lângă pădurea de miazăzi. Înainte de-a intra în hotarele ei întunecate, se opri să mai privească o dată lumea pe care o părăsea.” [Streinul, 1995: 85]. Despărțirea este privită ca un ritual de trecere în tărâmul lui Thanatos, pădurea fiind mediatorul ce îi oferă huțulului calea pentru a accede la miturile ancestrale.

Perceput de G. Călinescu drept aparținătorul suprarealismului bucovinean, calitatea literară a textelor lui Mircea Streinul este percepută ca fiind lipsită de compoziție și posedând tușele unei psihologii bizare: „în proză însă scriitorul e nedotat cu viziunea lumii și n-are măcar elementele compoziției. [...] Psihologia e bizară, semnul unei crude impulsivități, și de un aspect mult mai rutean decât domol moldovenesc” [Călinescu, 2003: 823]. Deși plasat în rândul suprarealiștilor, scriitura autorului bucovinean nu are în comun cu suprarealismul decât voința înnoitoare, dar care rămâne la stadiul intenției. Textele sale nu sunt rezultatul direct al producției inconștientului, expuneri ale materialului imaginar ce nu sunt

filtrate prin prisma cenzurii conștiinței. Filonul epic al scriiturii lui Mircea Streinul poate părea lacunar datorită descrierilor ce par a fi pagini de reportaj în care predomină filonul descriptiv și nu componenta narativă.

La polul opus afirmației susținute de G. Călinescu, Mihai Cazacu spunea „[Mircea Streinul]... era într-o permanentă ardere, iar scrisul său era fumul, cenușa combustiei interne” [apud Diaconu, 1998: 9]. Fără îndoială, spațiul intern al lumii imagineare a scriitorului bucovinean solicită, prin natura sa complexă, o sondare detaliată pentru că, dincolo de forța imaginației, toposul din romanele sale vine din biplanul biografic-imaginativ. Mircea Streinul nu caută o copie fidelă a realității, ci o sincronizare a trecutului cu prezentul, iar acest raport de echilibrare nu se realizează decât într-un mediu ce vine din străfundul experiențelor personale, în care personajele sunt nevoite să își dezvolte periplul narativ în funcție de valorile impuse de conștiință și statutul social.

Punând în centrul romanului său imaginea huțurilor, Mircea Streinul conturează coordonatele sferei unui genom mitic, în care fondul arhaic proiectează tipologii de personaje cu forme individuale de manifestare. În cadrul romanului său, ethosul bucovinean pendulează între cele două entități, mistică și civilizatoare, ilustrarea plastică fiind marcată de un simț profund pentru detaliu, care reverberează în scriitură dublând notațiile spațiale cu un strat atât ezoteric, cât și profund afectiv.

BIBLIOGRAFIE

- Călinescu, 2003: G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Semne, 2003.
- Diaconu, 1998: Mircea A. Diaconu, *Mircea Streinul. Viața și opera*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 1998.
- Durand, 2000: Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginărilor. Introducere în arhetipologia generală*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000.
- Jung, 1998: C. G. Jung, *Psihologie și alchimie. Simboluri onirice ale procesului de individuație. Reprezentări ale mântuirii în alchimie*, traducere de Carmen Oniți și Maria Magdalena Anghelescu, București, Editura Universitas, 1998.
- Jung, 2014: C.G. Jung, *Opere complete*. vol. 9/1, *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, traducere din germană de Daniela Ștefănescu, Vasile Dem. Zamfirescu, București, Editura Art, 2014.
- Streinul, 1995: Mircea Streinul, *Lupul din Țara Huțurilor*, Chișinău, Editura Hyperion, 1995.